Chiwere

Chiwere (també anomenat **Iowa-Otoe-Missouria** o **Báxoje-Jíwere-Ñút’achi**) és una llengua siouan originàriament parlada per les tribus missouria, otoe, i iowa, que es van originar a la regió dels Grans Llacs d'Amèrica del Nord però més tard es va traslladar tots al Mig Oest i les Planes. La llengua està estretament relacionada amb el Ho-Chunk, també conegut com a winnebago. Els missioners cristians documentaren per primer cop el chiwere en la dècada de 1830, però des de llavors pràcticament no s'ha publicat res sobre la llengua. El chiwere ha patit una disminució constant després del contacte extensiu euroamericà en la dècada de 1850, i en 1940 la llengua havia deixat gairebé totalment de ser parlada.

Chiwere	
Báxoje-Jíwere-Ñútʾachi	
Tipus	llengua, llengua morta i llengua extinta
Parlants	
326 (2000)[1] 63 (2010)[2] principalment a Oklahoma, Missouri, Kansas	
Parlat a	Estats Units
Autòcton de	Oklahoma
Classificació lingüística	
(Macro-sioux?) ▪ Llengües siouan ▪ Llengües sioux occidentals ▪ Siouan de la vall del Mississipí ▪ Chiwere-winnebago ▪ Chiwere	
Característiques	
Nivell de vulnerabilitat	6 extint
Codis	
ISO 639-1	-
ISO 639-2	iow
ISO 639-3	iow
Glottolog	iowa1245 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/iowa1245)
Ethnologue.com	iow (http://www.ethnologue.com/language/iow)
UNESCO	888 (http://www.unesco.org/languages-atlas/en/atlasmap/language-id-888.html)
IETF	iow
Endangeredlanguages.com	1691 (http://www.endangeredlanguages.com/lang/1691)

Contingut

- Noms
- Situació
- Classes
- Fonologia
  - Consonants
  - Vocals
- Vegeu també
- Notes
- Referències
- Enllaços externs

Noms

La tribu iowa es refereix a la seva llengua com a **Báxoje ich’é** o **Bah Kho Je** (pronunciat b̥aˀxodʒɛ itʃʼeˀ). El dialecte otoe-missouria és anomenat **Jíwere ich’é** (pronunciat d̥ʒiˀweɾɛ itʃʼeˀ). La paraula *chiwere*, utilitzat sobretot pels lingüistes, es deriva del fet que el llenguatge té una distinció d'aspiració més que una distinció de so, de manera que les oclusives no aspirades /b̥ d̥ d̥ʒ g̊/ són variablement sonores [b d dʒ ɡ] o sordes [p t tʃ k]. Encara que [tʃ] és una pronunciació vàlida del primer só de *Jiwere* ~ *Chiwere*, pot enganyar als angloparlants en pronunciar-se [tʃʰ].

De manera similar, una etimologia popular comuna de *Báxoje* és "nassos polsosos," basada en el malentès de la primera síl·laba *bá* com a *pá*, o "nose."[3] Tanmateix, la Tribu Iowa d'Oklahoma es diu *Bah-Kho-Je* que vol dir "neu grisa," per les seves cabanes d'hivern cobertes de neu tacades gris pel fum del foc.[4]

Situació

Els dos últims parlants materns van morir en l'hivern de 1996, i només romanen un grapat de parlants semi-materns, tots ells gent gran,[5] fent del chiwere criticalment amenaçat. Pel 2006, una estimació de quatre membres de la Tribu d'Indis Otoe-Missouria encara parla la llengua, mentre que 30 membres de la Tribu Iowa d'Oklahoma parlen la llengua.[6] La Tribu Iowa d'Oklahoma ha patrocinat tallers d'idiomes en el passat i espera acollir-ne més en el futur. Han proporcionat dispositius de gravació als ancians tribals per recollir paraules i cançons chiwere.[7] Una beca de la NSF de 2012 s'utilitzarà per proveir accés digital als enregistraments d'àudio existents dels parlants fluids.[8] The Third Annual Otoe-Missouria Language and Culture Day is planned for September 2012.[9] La Tribu d'Indis Otoe-Missouria està organitzant un programa lingüístic amb el Departament d'Estudis amerindis de la Universitat d'Oklahoma.[10]

Classes

El Program Lingüístic Otoe de la Tribu Otoe-Missouria d'Oklahoma dóna classes setmanals a Edmond (Oklahoma).[11]

Fonologia

La fonologia del chiwere consisteix en aproximadament 29 consonants, tres vocals nasals, i cinc vocals orals.

Consonants

Inventari consonàntic chiwere[12][13]

		Labial	Interdental	Dental	Palatal	Velar	Glotal
Oclusiva	**No aspirada**	p		t	tʃ	k	ʔ
	Aspirada	pʰ		tʰ	tʃʰ	kʰ	
	Ejectiva	pʼ		tʼ	tʃʼ	kʼ	
Fricativa	**Sorda**		θ	s ~ ʃ		x	h
	Sonora		ð				
	Ejectiva		θʼ	sʼ		xʼ	
Nasal		m		n	ɲ	ŋ	
Aproximant		w		ɾ	j		

Vocals

Els chiwere tenen cinc fonemes vocals orals, /a e i o u/, i tres fonemes vocals nasals, /ã ĩ ũ/. La longitud vocàlica és distintiva.[13]

Vegeu també

- Truman Washington Dailey - darrer parlant nadiu de la llengua

Notes

1. Cens dels EUA de 2000 (http://www.mla.org/map_data_results&mode=lang_tops&SRVY_YEAR=2010&lang_id=908), 120 a Nou Mèxic, 85 Missouri, 79 a Kansas i 42 a Oklahoma
2. Llengües ameríndies segons el cens de 2010 (https://www.census.gov/prod/2011pubs/acsbr10-10.pdf)
3. GoodTracks, Jimm (1992) *Baxoje-Jiwere-Nyut'aji - Ma'unke: Iowa-Otoe-Missouria Language to English.* Boulder, CO: Center for the Study of the Languages of the Plains and Southwest. *(també)* GoodTracks, Jimm (16 August 2008), personal communication. Ioway Otoe-Missouria Language Website (http://iowayotoelang.nativeweb.org/)
4. History of the Ioway. (http://www.iowanation.org/Government/History.html) *Iowa Tribe of Oklahoma.* (retrieved 22 Feb 2009)
5. Welcome to the Ioway, Otoe-Missouria Language Website. (http://iowayotoelang.nativeweb.org/) *Ioway, Otoe-Missouria Language.* (retrieved 23 Feb 2009)
6. Anderton, Alice, PhD. Status of Indian Languages in Oklahoma. (http://www.ahalenia.com/iws/status.html) *Intertribal Wordpath Society.* 2009 (22 Feb 2009)
7. Oral History and Language. (http://www.iowanation.org/Government/OralHistory.html) *Iowa Tribe of Oklahoma*. (retrieved 23 Feb 2009)
8. «Award#1160665 - Chiwere (ISO 639-3: iow) Audio Archive Project (CAAP) (http://www.nsf.gov/awardsearch/showAward.do?AwardNumber=1160665)». [Consulta: 9 novembre 2012].
9. «Otoe-Missouria company hosts language day (http://pictographs.turquoisetales.com/2012/09/otoe-missouria-company-hosts-language.html)». *Pictographs: Preserving Native Languages and Cultures through Words and Pictures*. [Consulta: 15 setembre 2012].
10. Otoe-Missouria Tribe of Indians Job Announcement. (http://www.thejobnetwork.com/employee/c.asp?action=employee.jobDescription.init&AffiliateID=1033&param=3775892) 7 Jan 2009 (23 Feb 2009)
11. "Otoe Language Program." (http://www.omtribe.org/index.php?education-otoe-language-program) *The Otoe-Missouria Tribe.* Retrieved 11 Feb 2012.
12. Whitman, 1947, p. 234
13. Schweitzer, Marjorie M. (2001) "Otoe and Missouria." In *Plains*, ed. Raymond J. DeMallie. Vol. 13 of *Handbook of North American Indians*, ed. William C. Sturtevant. Washington, D.C.: Smithsonian Institution, pg. 447

Referències

- GoodTracks, Jimm G. (2010). *Iowa, Otoe-Missouria Language Dictionary: English / Báxoje-Jiwére-Ñút ʾačhi ~ Maʔúŋke*. (Revised Edition). Center for the Study of the Languages of the Plains and Southwest.
- GoodTracks, Jimm G. (2007). *Iowa, Otoe-Missouria Language Dictionary: English / Báxoje-Jiwére-Ñút ʾačhi ~ Maʔúŋke*. (Revised Edition). Center for the Study of the Languages of the Plains and Southwest.
- GoodTracks, Jimm G. (2002). Ioway-Otoe Verb Composition: Elements of the Verb and Conjugations. (Revised Edition). Ioway Cultural Institute.
- Whitman, William. (1947). "Descriptive Grammar of Ioway-Oto." *International Journal of American Linguistics*, 13 (4): 233-248.

- Wistrand-Robinson, Lila, et al. (1977). *Jiwele-Baxoje Wan’shige Ukenye Ich’e Otoe-Iowa Indian Language – Book I*. Jiwele Baxoje Language Project.

Enllaços externs

- Web lingüística Ioway-Otoe-Missouria (http://www.iowayotoelang.nativeweb.org)
- Composició verbal Ioway-Otoe (http://ioway.nativeweb.org/language/conjugations.pdf)
- Ioway Cultural Institute : Language (http://ioway.nativeweb.org/language/index.htm)
- Iowa-Otoe-Missouri page (http://www.native-languages.org/otoe.htm), Native-Languages.org
- "Otoe-Missouria Hymns" (http://native.brokenclaw.net/otoe/otoe_hymns.html), traduït a l'anglès per Earl Plumley.

Obtingut de «https://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Chiwere&oldid=23883459»

La pàgina va ser modificada per darrera vegada el 26 juny 2020 a les 01:48.

El text està disponible sota la Llicència de Creative Commons Reconeixement i Compartir-Igual; es poden aplicar termes addicionals. Vegeu les Condicions d'ús. Wikipedia® (Viquipèdia™) és una marca registrada de Wikimedia Foundation, Inc.